Naslov članka/Article:

V ISKANJU SVETEGA GRALA REFORME VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA: USKLAJEVANJE KURIKULUMA, PEDAGOGIKE, VREDNOTENJA IN KVALIFIKACIJ

In search of the Holy Grail of Educational Reform: Aligning curriculum, Pedagogy, Assessment and Qualifications

Avtor/Author:

Dr. Louise Hayward

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Vzgoja in izobraževanje št. 4-5/2025, letnik 56
ISSN 0350 -5065
Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo
Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2025

Spletna stran revije:
https://www.zrss.si/strokovne-revije/vzgoja-in-izobrazevanje/

Dr. Louise Hayward
Univerza v Glasgowu, Pedagoška fakulteta

V ISKANJU SVETEGA GRALA REFORME VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA: USKLAJEVANJE KURIKULUMA, PEDAGOGIKE, VREDNOTENJA IN KVALIFIKACIJ

In search of the Holy Grail of Educational Reform: Aligning curriculum, Pedagogy, Assessment and Qualifications

Prevod: mag. Barbara Lesničar, Zavod RS za šolstvo

https://doi.org/10.59132/viz/2025/4-5/87-89

IZVLEČEK

Mednarodna prizadevanja za uskladitev kurikuluma, vrednotenja in kvalifikacij, ki bi mlade bolje pripravila na hitro spreminjajoči se svet, pogosto primerjamo z iskanjem »svetega grala«. Tudi Škotska je na tej poti od 2004, ko je predstavila okvir Curriculum for Excellence (CfE). Dvajset let pozneje, poučena z razkoraka med političnimi ambicijami in šolsko prakso, je znova zagnala reformo – tokrat z namenom odpraviti ključne neusklajenosti. Članek najprej oriše cilje in zasnovo CfE (2004) ter pokaže pomanjkljivosti, ki so prispevale k razkorakom. Nato analizira razmerje med kurikulumom in zaključnimi kvalifikacijami kot področje z velikimi posledicami, saj kvalifikacije omogočajo ali preprečujejo dostop do nadaljnjega izobraževanja ali zaposlitve, zato spremembe zahtevajo široko družbeno soglasje. Predstavi neodvisni pregled škotske vlade kot sooblikovanje politike z deležniki ter v zaključku kritično ovrednoti proces in izzive reform v demokratičnih okoljih.

Ključne besede: spremembe v vzgoji in izobraževanju; reforma kvalifikacij in vrednotenja; sooblikovana politika; politika in politični kontekst

ABSTRACT

The international drive to create curriculum, assessment and qualification systems that prepare young people well for the fast-changing circumstances of the mid to late 21st century is the educational equivalent of the search for the Holy Grail. In common with many countries internationally, Scotland has been part of this quest since policy for the new curriculum framework, 'Curriculum for Excellence' was first published in 2004. Twenty years on, having learned from mistakes that led to gaps emerging between policy aspirations and curriculum in practice, once again, Scotland is engaged in the process of reform. This time, the intention is to tackle issues leading to misalignment. This article focuses on that process. The first section describes Scotland's 2004 curriculum aspirations and identifies flaws in the original design that contributed to gaps that later emerged between intentions and enactment. Second, the article focuses on one example from the new wave of reform, one where change was deemed necessary if the relationship between policy aspirations and practice in schools and classrooms were to be brought into closer alignment: the relationship between the curriculum and end of school qualifications. Attempts to change qualification systems are recognised internationally as challenging, particularly in contexts where qualifications are used for high-stakes purposes, i.e., to enable or deny access beyond school, to College, University or to Employment. Here, change requires support from wider society. The Independent Review of Qualifications and Assessment in Scotland was commissioned by Scottish Government and was designed to co-construct policy with all those whose support would be crucial to the success of policy proposals. The final section of the article reflects critically on that process and on challenges inherent in educational reform processes that exist within the politics of democratic cultures.

Keywords: educational change; qualifications and assessment reform, co-constructed policy, policy and politics

Tako kot v številnih državah po svetu je tudi **izobraževanje na Škotskem znova v procesu reforme**. Škotski kurikulum, imenovan *Curriculum for Excellence* (CfE), je od leta 2010 temelj izobraževanja v državi. Zasnovan je bil tako, da bi učencem na Škotskem ponudil široko, **na kompetencah temelječo izobrazbo**, ki bi jih opremila za uspešno delovanje v kompleksni družbi 21. stoletja, utemeljeni na demokratičnih vrednotah.

Vendar pa so se sčasoma začele pojavljati **razlike med prvotnimi cilji CfE in dejanskim dogajanjem v šolah in učilnicah**. To je znova sprožilo potrebo po celoviti reformi izobraževalnega sistema. V tokratni reformi pa je namen identificirati in odpraviti težave, ki so povzročile prvotno neusklajenost. Prav tako je cilj oblikovati **samoregulativni sistem z vgrajenim spremljanjem in vrednotenjem**, ki bi omogočil postopno razvijanje kurikuluma, vrednotenja in kvalifikacij skozi čas in se tako izognil t. i. **modelu „razcveta in zloma“** (dolgotrajno obdobje brez sprememb, ki mu sledi nenadna velika sprememba), značilnemu za številne mednarodne izobraževalne sisteme.

Članek sledi temu procesu. Prvi del opisuje kurikularne ambicije Škotske iz leta 2004 in opredeljuje pomanjkljivosti v prvotni zasnovi, ki so prispevale h kasnejšim razkorakom med nameni in izvedbo. V drugem delu se članek osredotoča na primer iz novega vala reform, kjer so bile spremembe ključne, če naj bi se odnos med kurikularnimi političnimi cilji in dejansko prakso v šolah ter učilnicah zbližal: **odnos med kurikulumom in zaključnimi šolskimi kvalifikacijami**.

Poskusi sprememb v sistemih **kvalifikacij**[1] so mednarodno prepoznani kot zahtevni, še posebej v kontekstih, kjer so kvalifikacije zelo pomembne, torej se uporabljajo **za omogočanje ali onemogočanje dostopa do nadaljnjega izobraževanja (višjih šol, univerz) ali zaposlitve**. V takih primerih so spremembe možne le s podporo širše družbe.

Neodvisni pregled sistema kvalifikacij in vrednotenja na Škotskem je naročila škotska vlada. Namen pregleda je bil razviti politiko sprememb v sodelovanju z vsemi, katerih podpora je ključnega pomena za uspešno uresničitev predlogov. Zaključni del članka kritično reflektira ta proces in izzive, ki so neločljivo povezani z izobraževalnimi reformami v demokratičnih političnih kulturah.

OZADJE IZOBRAŽEVANJA NA ŠKOTSKEM

Škotska je majhna država v Združenem kraljestvu, a od leta 1999 ima lastni parlament. Vedno je imela ločen izobraževalni sistem, ki predstavlja ključen del njene nacionalne identitete. Čeprav ima okoli 5,5 milijona prebivalcev (manj kot desetino prebivalstva Združenega kraljestva), pokriva skoraj tretjino njegove kopenske površine. Zaradi razpršene poselitve so mnoge šole v bolj ruralnih območjih majhne, večina mladih pa obiskuje lokalne šole, ki skrbijo za celostno izobrazbo otrok in mladostnikov.

Od približno 800.000 učencev na Škotskem (Statista, 2023) jih 30.000 obiskuje zasebne šole (*Education Scotland, 2023)*. Izobraževalni sistem je razdeljen na tri stopnje: zgodnje učenje in otroško varstvo (do 5. leta), osnovno izobraževanje (7 let, starost 5–11) in srednje izobraževanje (do 6 let, starost 12–18). Srednje izobraževanje se deli na dve fazi: na splošno izobraževanje (12–15 let) in višjo fazo (16–18 let).

Višja faza vključuje sodelovanje med lokalnimi osnovnimi in srednjimi šolami, s čimer se širi ponudba poklicnih, tehničnih in strokovnih programov.

Na Škotskem ne obstaja zakonsko določen nacionalni kurikulum, vendar skoraj vse šole sledijo okviru CfE. Ta je bil eden prvih kurikulumov, ki je poudarjal razvoj 21. stoletju prilagojenih kompetenc. Vsi šolajoči se naj bi postali:

- **uspešni učenci,**
- **samozavestni posamezniki,**
- **odgovorni državljani in**
- **učinkoviti sodelavci.**

Ti štirje cilji so imeli dolgoletno podporo (Campbell in Harris, 2023), podobne modele pa so razvile tudi druge države, npr. Wales, Avstralija, Finska in Kanada.

Škotska vlada navaja, da je bil CfE uveden leta 2010. Poudarja pomen medpredmetnega učenja, razvoja spretnosti in spodbuja osebne dosežke. *Nacionalne kvalifikacije* so bile uvedene leta 2013. Kurikulum je opisan skozi izkušnje in učne izide na petih ravneh (od zgodnjih let do konca splošnega izobraževanja). Peta raven oz. višja faza nima opisanih učnih izidov, ampak se osredotoča na Študijske programe za pridobitev kvalifikacij. Stobart (2021) opozarja, da obstaja velika skrb, da so **Kvalifikacijski programi zasenčili CfE in postali osrednji del kurikuluma** (OECD, 2021), kar pomeni, da v višji fazi oziroma zadnjih letih šolanja v srednji šoli **prevladuje učenje za izpite**.

KURIKULUM, VREDNOTENJE IN KVALIFIKACIJE NA ŠKOTSKEM

Prvotni namen CfE je bil doseči tesno usklajenost med kurikulumom, vrednotenjem in kvalifikacijami. Za kvalifikacije je odgovoren *Škotski urad za kvalifikacije* (*Scottish Qualifications Authority* – SQA). *Kvalifikacije* so dostopne vsem učencem v višjih letnikih (angl. *senior phase*). Stopnje zahtevnosti naraščajo od nacionalne kvalifikacije 1 do nacionalne kvalifikacije 5 (N1 – N5), in se nadgrajujejo s t. i. višjimi (angl. *higher*) in naprednimi višjimi kvalifikacijami (angl. *advanced higher*). Nacionalne kvalifikacije od N1do N4 se ocenjujejo interno (učitelji), medtem ko se nacionalna kvalifikacija 5, višja in napredna višja ocenjujejo eksterno. Prvotno so mnoge kvalifikacije vključevale različne pristope k ocenjevanju, kot so projekti, ustna ocena in nastopi. Čeprav SQA ponuja široko paleto kvalifikacij, večina učencev opravlja nacionalne kvalifikacije.

Zahtevnost kvalifikacij določa njihova umestitev v *Škotski okvir kreditov in kvalifikacij* (SCQF, 2023). Na primer, kvalifikacija N5 je na ravni 5 (SCQF), višja raven na ravni 6, napredna raven pa na ravni 7. SCQF in vključuje še veliko

1 V škotskem kontekstu kvalifikacije pomenijo formalne izobraževalne listine v zaključni fazi srednje šole (Senior Phase), predvsem National 5, Highers in Advanced Highers, ki jih podeljuje Scottish Qualifications Authority (SQA) v okviru škotskega ogrodja kvalifikacij (SCQF). Te listine služijo kot ključni pogoji za prehod na višje/visokošolske programe in pri zaposlovanju.

širši nabor kvalifikacij, tudi poklicne in tehnične kvalifikacije, kot so začetni vajeništvi, višji nacionalni certifikati in diplome, nacionalne nagrade in nagrade za osebni razvoj. Mnoge šole sodelujejo z lokalnimi srednjimi šolami, ki ponujajo poklicne, tehniške in strokovne kvalifikacije. Vedno več učencev se namreč odloča tudi za kvalifikacije kot dodatek ali alternativo k nacionalnim kvalifikacijam. To je izziv v ruralnih območjih, kjer ni srednjih šol, a v nekaterih regijah učitelji srednjih poklicnih, tehniških in strokovnih šol gostujejo tudi na lokalnih šolah.

Od uvedbe leta 2013 so bile kvalifikacije večkrat prenovljene, (npr. izvorni dokument je vseboval uravnoteženost internega in eksternega ocenjevanja). Ena ključnih sprememb se je zgodila leta 2016, ko so zaradi preobremenjenosti učiteljev ukinili notranje ocenjevanje (*Scottish Government*, 2016), kar je vodilo do daljših eksternih izpitov. Posledično je inovativnost pri načrtovanju kvalifikacij upadla.

V teoriji naj bi bil sistem kvalifikacij prožen in odziven in naj bi podpiral učence na poti, ki jim najbolj ustreza. Tradicionalne meje med akademskim in poklicnim učenjem naj bi se zabrisale, pa tudi meja med starostjo in izobraževalno stopnjo. Tako npr. naj ne bilo pomembno, ali učenec doseže kvalifikacijo N5 pri šestnajstih, sedemnajstih ali osemnajstih letih. Kar naj bi štelo, naj bi bil profil dosežen kvalifikacij v višjih letnikih. V praksi pa se je izkazalo, da so bile izkušnje učencev precej oddaljene od izvornih ciljev CfE.

Mladi na Škotskem dosegajo uspehe tudi zunaj formalnega sistema kvalifikacij, v šolah in v skupnosti. Tam imajo priložnost razvijati še druge veščine, vrednote, naravnanost in kompetence. Obstaja veliko primerov takšnih izkušenj npr. *nagrada vojvode Edinburškega, nagrada Johna Muirja, Caritasova nagrada, programi ASDAN, nagrade v STEM-u, nagrade Izobraževalnega raziskovalnega centra (SSERC), nagrada Young Scotland Company Award* ipd. Vse omenjene nagrade sicer niso vključene v okvir SCQF, vendar jih kljub temu cenijo učenci, starši, izobraževalni sistem in delodajalci.

NARAŠČAJOČI RAZLOGI ZA SPREMEMBO

Sprva, ko je bil uveden *Kurikulum za odličnost* (*CfE – Curriculum for Excellence*), se je zdelo, da je vse v najlepšem redu. *Vizija*, predstavljena v CfE, je uživala široko podporo med strokovnjaki v izobraževanju. Ta podpora še vedno obstaja. Vendar pa so se začeli pojavljati tihi **izrazi nezadovoljstva**, ki so sčasoma postajali vse glasnejši. Zaznani so bili trije glavni problemi: **prvič, izkušnje in cilji** (*Experiences and Outcomes*), **ki so opisovali napredek v učnem načrtu, so bili ocenjeni kot nejasni, poskusi pomoči učiteljem pa so privedli do ustvarjanja ogromne količine dokumentacije**. Učitelji so imeli občutek, da se utapljajo v papirjih. Usposabljanju učiteljev ni bila namenjena zadostna pozornost. **Drugič, učni načrt so vse bolj začele usmerjati kvalifikacije, zlasti, a ne izključno, v zadnjih letnikih srednje šole. Prakso poučevanja so začeli oblikovati izpiti, učenci pa so poročali o učnih izkušnjah, ki so se zelo razlikovale od raziskovalnih, na učenca osredotočenih pristopov**, ki jih je zagovarjal CfE. Škotska ima dolgo tradicijo predmetno zasnovanih kvalifikacij, ki jih pogosto imenujejo z izrazom »*Getting Your Highers*«. Visoke kvalifikacije (*Highers*) so le del nacionalnih kvalifikacij na Škotskem, vendar so najpogosteje uporabljene kot vstopnica za visokošolsko izobraževanje. Srednješolsko izobraževanje na Škotskem je postalo zelo obremenjeno s kvalifikacijami, učitelji pa so verjeli, da je najboljši način za uspeh učencev v tem, da jih pripravijo »na izpit«. **Tretjič, ta osredotočenost na izpite se je še okrepila z uporabo rezultatov izpitov kot meril za presojo kakovosti šol.**

Poročilo Priestley (2020), pripravljeno po izkušnjah s covidom leta 2019, je poudarilo, kako zelo so se dejanske izkušnje učencev v zadnjih letih šolanja (angl. *Senior Phase*) razlikovale od tistih, ki so jih predvidevali snovalci kvalifikacij CfE. **Mnogo učencev je imelo izkušnje, ki so bile povsem osredotočene na posamezne predmete. Komaj so se zavedali veščin, ki naj bi jih razvijali skozi kvalifikacije, le redki pa so imeli priložnost za učenje, ki bi presegalo meje posameznih predmetov. Poročali so, da je bilo njihovo učenje v zadnjih letih šolanja v srednji šoli pogosto ponavljajoče se in »šablonsko«.** Zdelo se jim je, da ni pomembno, kaj vedo ali razumejo, ampak da je pomembno le, da odgovorijo z določenimi izrazi ali da sledijo vnaprej določenemu vzorcu odgovora, na primer da je treba napisati trditev, jo podpreti z dokazi in citati. Mnogi učenci so poročali o visokih stopnjah stresa.

Ravnatelji so poročali, da so dokazi, zbrani za presojo kakovosti izobraževanja v šolah t. i. kazalniki odgovornosti, usmerjali vedenje v šolah. **Šole so imele občutek, da se jih ne ocenjuje glede na to, kako dobro zadovoljijo potrebe vsakega učenca, temveč po številu učencev, ki dosežejo kvalifikacije *National 5* in *Highers*.** Učencem naj bi včasih svetovali, naj izberejo kvalifikacije, ki so bile bolj »koristne« za statistiko šole, ne pa tistih, ki bi bolj ustrezale njihovim sposobnostim. Učenci so nenehno opozarjali, da so preveč obremenjeni z izpiti. Veliko učiteljev, učencev in staršev je izrazilo zaskrbljenost zaradi treh zaporednih let izpitov v zadnjih letnikih srednje šole. Učitelji so poročali o stalnem pritisku, da morajo »spraviti učni načrt skozi« v obliki niza »dvosemestrskih šprintov«. Nekateri učitelji in učenci niso bili preveč zadovoljni s kvalifikacijami, ki bi jih naj poučevali in pridobili v zadnjih letnikih šolanja, poleg tega je bil občutek poglobljenega učenja v šolah in učilnicah redkost. Namesto tega je prevladovalo prepričanje, da so vsi del sistema, ki ga žene želja po vedno učinkovitejših načinih za napovedovanje in pripravo na izpite.

Dve poročili OECD o napredku v *Kurikulumu za odličnost* (CfE) sta izpostavili izzive pri njegovi implementaciji. Prvo poročilo (OECD, 2021) je nakazovalo, da CfE sicer ostaja »drzna in široko podprta pobuda, vendar pa je treba učne prakse in pristope k ocenjevanju v zadnjih letnikih srednješolskega izobraževanja prilagoditi, da bodo skladni z vizijo CfE«. *Senior Phase* oz. zadnja faza je izraz za zadnja tri leta izobraževanja v srednjih šolah na Škotskem. Drugo poročilo (Stobart, 2021) se je osredotočilo na zaznano neusklajenost med učnim načrtom in ocenjevanjem ter pozvalo k reformi kvalifikacij in ocenjevanja v tem obdobju.

Drugi del prispevka bo objavljen v naslednji številki revije Vzgoja in izobraževanje.